

2015 | 4

■ A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA  
BŐLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK ÉRTESÍTŐJE

■ TARTALOMBÓL

- *BÁCSATYAI DÁNIEL*  
JOGI MŰVELTSÉG, TÖRTÉNETÍRÁS  
ÉS KANCELLÁRIA A 14. SZÁZADI  
MAGYARORSZÁGON
- *WEISZ BOGLÁRKA*  
A KINCSTARTÓI HIVATAL TÖRTÉNETE  
A 14. SZÁZADBAN
- *VADAS ANDRÁS*  
TERMINOLÓGIAI ÉS TARTALMI KÉRDÉSEK  
A KÖZÉPKORI MALOMHELYEK KÖRÜL
- *TÓTH-BARBALICS VERONIKA*  
A DUALIZMUS KORI FŐRENDIHÁZ ELNÖKEI  
ÉS ALELNÖKEI
- *ÁBRAHÁM BARNA*  
SZLOVÁK SAJTÓ ÉS KORMÁNYZATI  
SAJTÓPOLITIKA A NAGY HÁBORÚ ÉVEI  
ALATT
- *VARGA ZSUZSANNA*  
FÖLDREFORMOK A II. VILÁGHÁBORÚ UTÁN  
KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPÁBAN

TÖRTÉNELMI SZEMLE

# TÖRTÉNELMI SZEMLE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI  
KUTATÓKÖZPONT TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK ÉRTESÍTŐJE  
LVII. ÉVFOLYAM, 2015. 4. SZÁM

Szerkesztők

TRINGLI ISTVÁN (felelős szerkesztő)

FÓNAGY ZOLTÁN, OBORNI TERÉZ, PÓTÓ JÁNOS, ZSOLDOS ATTILA (rovatvezetők)  
GLÜCK LÁSZLÓ (szerkesztőségi munkatárs)

Szerkesztőbizottság

FODOR PÁL (elnök),  
BORHI LÁSZLÓ, ERDŐDY GÁBOR,  
GLATZ FERENC, MOLNÁR ANTAL, ORMOS MÁRIA,  
OROSZ ISTVÁN, PÁLFFY GÉZA, PÓK ATTILA, SOLYMOSI LÁSZLÓ,  
SZAKÁLY SÁNDOR, SZÁSZ ZOLTÁN,  
VARGA ZSUZSANNA

A szerkesztőség elektromos postája: [tortenelmiszemle@btk.mta.hu](mailto:tortenelmiszemle@btk.mta.hu)

---

## TARTALOMJEGYZÉK

### TANULMÁNYOK

Weisz Boglárka: Ki volt az első kincstartó? A kincstartói hivatal története a 14. században	527
Tóth-Barbalics Veronika: A dualizmus kori főrendiház elnökei és alelnökei	541
Ábrahám Barna: Szlovák sajtó és kormányzati sajtópolitika a nagy háború éveitől	565
Varga Zsuzsanna: Földreformok a II. világháború után Közép- és Kelet-Európában	583

### MŰHELY

Bácsatyai Dániel: Jogi műveltség, történetírás és kancellária a 14. századi Magyarországon	607
Vadas András: Terminológiai és tartalmi kérdések a középkori malomhelyek körül	619
Manhercz Orsolya: 1848–1849 traumájának felidézése az 1852-es császári utazás során	649

### MÉRLEG

A birodalmi toposzok rombolója ( <i>Vajnági Márta</i> )	663
---	-----

### ÉLETMŰ

Biográfia(k)ban elbeszélni. H. Balázs Éva (1915–2006), a felvilágosodás korának kutatója ( <i>Krász Lilla</i> )	671
--	-----

MANHERCZ ORSOLYA

## 1848–1849 traumájának felidézése az 1852-es császári utazás során

*Pajkossy Gábornak tisztelettel*

### A megtorlás évei

Az orosz csapatok segítségével meghódított Magyarországgal szembeni első intézkedések a megtorlás jegyében születtek, s ebben Julius Jacob von Haynau tábornoszernagy mellett Ferenc Józsefnek is nagy felelőssége volt. Haynau 1849. május 30-i kinevezése – korábbi, bresciai tevékenységéből kiindulva – előrevetítette a későbbi eseményeket, másrészt Ferenc József személyes beavatkozása az augusztusi osztrák minisztertanácsi tárgyalásokba a szigorúbb megtorlási elvek érvényesülését eredményezte.<sup>1</sup> Batthyány Lajos miniszterelnök, a tizenhárom aradi tábornok, illetve számos honvédtiszt kivégzése Bécsben talán enyhítette a szabadságharc okozta traumát, azonban magyar oldalon még inkább elmélyítette a vereség fájdalmát, és hosszú időre megmérgezte Ferenc József és a magyarok viszonyát. Az elkeseredés és a gyász, illetve az új kormányzatra és a császárra vetített ellenségkép ugyanis olyan kohéziós erőt jelentett a magyar társadalomban, amely évtizedekre megnehezítette a bécsi kormány és Ferenc József magyarországi politikáját.

A bécsi kormány 1849. augusztus 6-án írta alá a békeszerződést a szárd-piemonti királysággal, amely közkegyelmet tartalmazott. Ezzel szemben Magyarországon 1849. október 6-án – a harmadik bécsi forradalom évfordulóján – megkezdődött a politikai és a katonai elit elleni megtorlás.<sup>2</sup>

A szabadságharc leverését követő retorzió – kisebb vagy nagyobb mértékben – a magyar társadalom egészét érintette. A megtorló intézkedések a politikai és a katonai vezetésen túl mindenkit elértek, aki 1848. október 8. (Erdélyben október 18.) után nem vonult vissza, vagy nem segítette a császári, illetve a cári csapatokat. A katonai vizsgáló bizottmányok és a haditörvényszékek 1849 januárjától egészen 1854-ig működtek. A meghozott ítéletek jogilag megalapozatlanok voltak, egy részük az 1848. október 3-i császári manifesztumra hivatkozott, amely azonban a

---

1 A megtorlás irányelveinek alakulását, ill. az uralkodó személyes felelősségének kérdését részletesen elemzi *Hermann Róbert*: I. Ferenc József és a megtorlás. Új Mandátum, Bp., 2009. (Habsburg Történeti Monográfiák 6.) 50., 58–62.

2 *Hermann Róbert*: Megtorlás az 1848–49-es forradalom és szabadságharc után. Útmutató, [Bp., 1999.] (Változó világ 27.) 51., 75.

magyar közjog alapján törvénytelen volt. A felségsértés vádja sem állta meg a helyét, hiszen V. Ferdinánd lemondása után a magyar trón üressé vált, mivel a magyar országgyűlés nem fogadta el a trónváltozás tényét.<sup>3</sup>

1849 októberében egymást érték a kivégzések, majd 1850 tavaszán is számos halálos ítéletet hajtottak végre. A politikai okokból történő kivégzések összemósították a köztörvényes ügyekkel; ezzel Hermann Róbert szerint a bécsi kormányzat arra tett kísérletet, hogy a magyar forradalom és szabadságharc résztvevőit, illetve történetét kriminalizálja.<sup>4</sup>

Megtorlás alatt elsősorban a kivégzéseket szoktuk érteni, azonban számos más formája is volt a büntetésnek. A botozás, a vár- és sáncfogság, illetve a 40–50 ezer embert érintő kényszerbesorozás, hadisarc kivetése, a Kossuth-bankók érvénytelenítése, valamint az egyháziak – főként az alsópapság – elleni eljárások ugyancsak a megtorlás és a megfélemlítés célját szolgálták, és a társadalom széles rétegeit érintették. A büntetés – legalábbis jelképesen – azokat is utolérte, akiknek sikerült elmenekülniük a birodalomból. Főként a forradalmi politikai vezetői esetében alkalmazták azt a megoldást, hogy halálos ítéletüket távollétükben is „végrehajtották”.<sup>5</sup> Két évvel a szabadságharc leverése után, 1851. szeptember 21-én a megtorlások szimbólumává vált pesti Újépület mögött 36 emigráns nevét szögezték fel a hatóságok a bitófákra. Hasonló esemény zajlott 1852 tavaszán, amikor 9 név került kiszögezésre.<sup>6</sup>

A bécsi kormányzat azonban távolról sem volt egységes a megtorlás mértékét és menetrendjét tekintve. Alexander Bach – látva a nemzetközi felháborodást – már 1849 októberében javasolta a kivégzések felfüggesztését. Felix Schwarzenberg miniszterelnök támogatta a javaslatot, Ferenc József el is fogadta, a halálos ítéletek végrehajtása mégsem ért véget, és más területen is alig enyhült a megtorlás. 1850 márciusában például Ferenc József magyar tiszteknek kegyelmezett meg – vagyis történt elmozdulás az amnesztia irányába –, Haynau azonban nem volt hajlandó enyhíteni gyakorlatán, így menesztéséig, 1850 júliusáig tartott a megtorlás első, legerőteljesebb szakasza.<sup>7</sup>

3 Uo. 20–21., 24–26., 81–82.

4 Uo. 86.

5 Uo. 90–96.

6 1851. szept. 21.: Almásy Pál, Andrássy Gyula, Balogh János, Batthyány Kázmér, Beöthy Ödön, Csernátorny Lajos, Gorove István, Guyon Richárd, Hajnik Pál, Házmán Ferenc, Horváth Mihály, Irányi Dániel, Jósika Miklós, Kmety György, Kornis Károly, Kossuth Lajos, Ludvig János, Madarász László, Majthényi József, Mérey Mór, Mészáros Lázár, Oroszhegyi Józsa, Perczel Mór, Perczel Miklós, Puky Miklós, Somogyi Antal, Splényi Lajos, Stein Miksa, Szontágh Sámuel, Szemere Bertalan, Teleki László, Vetter Antal, Vukovics Sebő, Rákóczy János, Sárosi Gyula, Táncsics Mihály. 1852. máj. 6.: Mednyánszky Cézár, Noszlopy Gáspár, Noszlopy Antal, Pulszky Ferenc, Rónay Jácint, Berzenczey László, Décesy László, Katona Miklós, Teleki Sándor. *Hermann R.: Megtorlás i. m. (2. jz.)* 96.

7 Uo. 113–120.

### *A Makk-féle szervezkedés*

1849 után a hatóságok fokozott figyelemmel kísérték a Magyarországon és Erdélyben zajló eseményeket, a kibontakozó társadalmi ellenállás különböző formáit.<sup>8</sup> Folyamatos gyanakvásuk nem volt alaptalan. 1851 augusztusától egy olyan szervezkedés került a látókörükbe, amelyet Bécsben a kialakuló rendszer elleni jelentős fenyegetésként értékeltek. A Makk József-féle mozgalom száalai egészen Kossuth Lajosig vezettek. A szervezkedés főként Erdélyben folyt, a beszerzés folyamán a férfiakat évszaki, a nőket virág-rendszerbe illesztették. A tagok elvileg nem ismerték egymást. Miután a kormányzat emberei is beépültek a szervezetbe, a képszerűség nagyon hamar lelepleződött. Az összeesküvők célja egy felkelés kirobantása volt, amelyet 1852 tavaszára terveztek. A hatóságok kívártak, míg annyi információ birtokába jutottak, hogy 1852 elején megkezdődhetett a mozgalom felszámolása. A letartóztatások több hullámban történtek. 1851 decemberében Kossuth nővérei és az ő ismerőseik, bizalmasaik ellen indult vizsgálat, amely házkutatással és elfogatásokkal járt, 1852 januárjában és júniusában pedig az erdélyi szalakat is felgöngyölítették. Számos tényleges és vélt összeesküvőt fogtak el a rendőrök, akikre halálos ítélet, illetve hosszú börtönbüntetés várt.<sup>9</sup>

### 1848–1849 felidézése az 1852-es császári utazás során

„Az egész rendkívül szép, ünnepélyes és impozáns volt, és nagy volt a lelkesedés; de minden meglepedettségem ellenére még mindig arra gondoltam, hogy mindez három évvel ezelőtt ugyanígy történt Kossuth tiszteletére”<sup>10</sup> – írta Ferenc József 1852-es magyarországi látogatása első napján anyjának, Zsófia főhercegnőnek a fogadtatásról, amelyben részesült. Az 1848–1849-es események nemcsak a császár emlékezetében éltek elevenen, hanem a lakosságban is. 1852-ben még folytak a szabadságharcban részt vevők elleni bírósági eljárások, és bár a császári körút folyamán összesen 243 fő büntetését törölték vagy csökkentették, teljes amnesztiát csupán 41 fő kapott közülük. Az utazás előtt, 1852 májusában ugyanakkor folyamatosan születtek az újabb és újabb ítéletek, többek között ekkor ítélték halálra – távollétükben – Pulszky Ferencet és Rónay Jácintot.<sup>11</sup> Június 13-án kezdetét

8 A korszakot jellemző társadalmi ellenállási stratégiákat részletesen elemzi *Deák Ágnes*: Társadalmi ellenállási stratégiák Magyarországon az abszolutista kormányzat ellen 1851–1852-ben. *Aetas* 10. (1995) 4. sz. 27–59.

9 *Berzeviczy Albert*: Az abszolutizmus kora Magyarországon. 1849–1865. I–IV. Franklin, Bp., 1922–1937. I. 287–299.; A föld megőszült. Emlékiratok, naplók az abszolutizmus (Bach) korából. I–II. Vál., szerk. Tóth Gyula. Szépirodalmi, Bp., 1985. I. 509–660., II. 5–199.

10 Briefe Kaiser Franz Josephs I. an seine Mutter. 1838–1872. Hrsg. Franz Schnürer. J. Kösel & F. Pustet, München, 1930. 182. Ferenc József levele anyjának. Buda, 1852. jún. 7.

11 Pesti Napló 1852. máj. 8. 1–3. Hadi törvényszéki ítéletek.

vette a Makk-féle mozgalom második erdélyi letartóztatási hulláma.<sup>12</sup> Az utazás befejeztével, augusztusban pedig további halálos ítéleteket hoztak (Duschek Ferenc, Vay Miklós, Dunyov István, Vidats János perében), amelyeket később várfogságra enyhítettek.<sup>13</sup> Úgy tűnik, az ítékezés, illetve az ítéletek nyilvánosságra hozatala csupán addig szünetelt, amíg Ferenc József az országban tartózkodott.<sup>14</sup>

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy az uralkodó és a kormányzat nehezen lépett túl az 1848–1849. évi magyarországi eseményeken,<sup>15</sup> sőt a két hónapos körút során folyamatosan emlékeztették a rebellis népet arra, hogyan verte le a császári és a cári sereg a felkelőket. Ferenc József maga sem tudta megbocsátani a magyarok szembeszegülését, ez a trauma egész életében elkísérte.<sup>16</sup> A császár katonás fellépése, amely az út során végig meghatározó volt, erősítette azt a képet, hogy mint a magyar koronatarományok meghódítója érkezett az országba. A mindenhol kirukkoltatott katonai alakulatok a hadsereg erejét voltak hivatottak bemutatni, ami megfélemlítésként is hatásos lehetett. A lakosság érzékenységet pedig még ennél is jobban bánthatták azok az emlékművek, amelyek az osztrák és az orosz sereg hősi halottairól, az uralkodó szempontjából győztes csatákról, ostromokról emlékeztek meg. Az emlékművek közül egy – a budai – már az 1852-es látogatás idejére elkészült, a többi esetben az alapkőletételre került sor Ferenc József személyes közreműködésével.

## Szimbolikus térfoglalás

### *A Hentzi-emlékmű Budán*

Az emlékművek közül az 1852 júliusában felavatott „Hentzi-szobor” volt a legjelentősebb, már csak azért is, mert ez az emlékmű el is készült 1852 nyarára, így azt Ferenc József személyes jelenlétében avathatták fel.

Ki volt Hentzi, és halála miatt vált a császári hadsereg magyarországi küzdelmeinek szimbólumává? Heinrich Hentzi von Arthurm<sup>17</sup> (1785–1849) vezérőrnagy a szabadságharcban osztrák oldalon harcolt. 1848 szeptemberében Pétervárad pa-

12 *Berzeviczy A.*: Az abszolutizmus kora i. m. (9. jz.) I. 299.

13 *Hermann R.*: Megtorlás i. m. (2. jz.) 120–121.

14 Köszönöm Pajkossy Gábornak, hogy felhívta a figyelmet ezekre az eseményekre, amelyek mintegy keretbe foglalták a császári látogatást.

15 *Hermann R.*: Megtorlás i. m. (2. jz.) 120–121.

16 Erről árulkodnak a képek, amelyek Ferenc József hálószobájában lógtak, és amelyek a szabadságharc császári szempontból vesztes pillanatait ábrázolták. *Szabad György*: Az önkényuralom kora (1849–1867). In: Magyarország története 1848–1890. I–II. Szerk. Katus László. Akadémiai, Bp., 1979. (Magyarország története tíz kötetben VI.) 448., ill. *Hanák Péter*: Ferenc József hálószobája. Budapesti Negyed 22. (1998) 4. sz. 177–183. <http://epa.oszk.hu/00000/00003/00017/177-183.html> (utolsó meglátogatás: 2015. augusztus 21.).

17 Hentzi svájci származású katonacsaládba született Debrecenben. 1804-ben kezdődött katonai mérnöki pályafutása, többek között a komáromi erőd kiépítésében is részt vett. A napóleoni háborúk során bejárta a Habsburg Birodalmat, Magyarország tekintetében igen jó helyismerettel

rancsnoka lett, ahol igyekezett mind a magyar kormány, mind az osztrák hadügyminisztérium felé biztosítani helyzetét, valójában azonban a birodalmi érdekeket tartotta szem előtt. A magyar vezetés hamarosan gyanút fogott, és Hentzit felrendelték Pest-Budára, hogy haditörvényszék elé állítsák. A vezérőrnagy találkozott Kossuthal is; bár a találkozó lefolyásáról nem rendelkezünk pontos információkkal, a korabeli közvélemény úgy tudta, hogy Hentzi Kossuthnak hűségesküt tett a magyar ügy mellett. Ennek fényében áruháznak tűnt, hogy 1849. január elején szolgálattételre jelentkezett Windisch-Grätznel, és szerepet vállalt Buda megerősítésében, majd védelmében. A budai vár osztrák parancsnokaként lövette Pestet, és parancsot adott Alois Allnoch ezredesnek a Lánchíd felrobbantására, ami azonban nem járt sikerrel. Hentzi az 1849. május 21-i ostromban kapott sebesülést, amelybe egy nappal később belehalt. Alakja ezt követően vált szimbolikussá.<sup>18</sup>

Magyar részről áruháznak, osztrák részről viszont hősnak tartották. Ferenc József 1850 júniusában intézkedett Budavár császári védőinek kitüntetéséről, majd egy évvel később magánpénztárából engedélyezett 12 000 Ft-ot a Hentzinek és társainak emelendő emlékmű költségeire.<sup>19</sup>

1852-re el is készült az úgynevezett Harcos Emlékmű, amelyet a budai Várban, az addigi Szent György (innenről kezdve Hentzi, ma ismét Szent György) téren állítottak fel. Az ünnepség 1852. július 11-én reggel 8 órakor kezdődött (három évvel korábban ezen a napon vonult be a császári sereg Haynau vezetésével Budára). Az emlékmű leleplezésén Ferenc József mellett jelen volt többek között Josip Jelačić bán, Franz von Schlik lovassági tábornok és Balthasar Simunich altábornagy, akik személyesen is részt vettek a magyarok elleni 1848–1849-es küzdelemben. Hentzi özvegye, fia és veje ugyancsak részt vett az ünnepségen.<sup>20</sup> Egyes sajtóértesülések szerint a híresen magyarelles Zsófia főhercegnő megjelenésére is számítani lehetett, ő azonban végül távol maradt az eseménytől.<sup>21</sup>

A kis torony formájú emlékmű gótikus stílusban készült, középpontjában a haldokló, hős katona alakja állt, feje fölé angyal tartott babérkoszorút. Az építmény mellékalakjai a hitet, az éberséget, a zászlóhoz való hűséget, az igazságot, a lovagiasságot és az önfeláldozást szimbolizálták. A talapzaton német nyelven volt

---

rendelkezett. Felesége a magyar nemesi családból származó Bertalan Eleonóra volt. *Hermann Róbert*: Heinrich Hentzi, a budavári Leonidász. *Aetas* 28. (2013) 2. sz. 34–36.

18 *Hermann R.*: Heinrich Hentzi i. m. (17. jz.) 38–59.; Katona Tamás bevezetője. In: Budavár bevételének emlékezete. Vál., szerk., bev. Katona Tamás. S. a. r. Hermann Róbert–Pelyach István–Tirts Tamás. Európa, Bp., 1989. 17–21.

19 Österreichisches Staatsarchiv (= ÖStA), Kriegsarchiv, Allerhöchster Oberbefehl, Militärkanzlei Seiner Majestät 1850:1829. Ferenc József a hadügyminiszterhez (és másokhoz). Schönbrunn, 1850. jún. 10. (fogalmazvány); Uo. 1851:4965. Ferenc József Scharff udvari tanácsoshoz. Schönbrunn, 1851. jún. 18. Mindkettőt idézi: *Aggházy Kamil*: Buda ostroma 1849. május 4–21. I–II. Szerk., s. a. r. Hermann Róbert et al. BFL, Bp., 2001. II. 382–389. (232.), 390. (234.)

20 Magyar Hírlap 1852. júl. 13. 1. 11. 1. Nemhivatalos rész; Pesti Napló 1852. júl. 9. 2. Vegyes hírek és események.

21 Pesti Napló 1852. jún. 26. 2. Bécsi levelek XV. június 24.

olvasható a budai Vár védelmében elesett császári katonák, így Hentzi tábornok és Allnoch ezredes neve.<sup>22</sup>

Az ünnepség után Ferenc József megvendégelte a jelen lévő 200 egykori várvédőt, este pedig kivilágították az emlékoszlopot.<sup>23</sup> Az uralkodó elégedett volt az emlékmű ünnepélyes felavatásával és az azt követő udvari díszbéd lefolyásával.<sup>24</sup>

Nehezen lehetett feloldani az ambivalenciát, amelyet az okozott, hogy az 1849-es események az egyik és a másik oldalon eltérő érzelmeket hívtak elő. A hivatalos sajtó megpróbálta átértelmezni, befogadhatóvá tenni az emlékmű felállítását:

„[...] az emlékszobornak mai napon végbement felszentelése s leleplezése megengedi nekünk, hogy megváltjunk ama kellemetlen érzelemtől, melyet azon áldozatokra visszatekintés gerjesztett keblünkben, kiknek halálán vásároltuk meg az annyira kívánatos jelen helyzetet. [...] [Őfelsége] tudta, miként kell az elhunytak megtszitelése által, bennünket a mindegyikünknek kimutatott körben, ama hűség és ragaszkodás utánzására buzdítani.”<sup>25</sup>

A pest-budai lakosság azonban nem tudott megbékélni az emlékművel, és ezt tettelesen is kifejezte. Az építményt többször megrongálták, s bár hivatalos megemlékezést 1852 után nem szerveztek köré, mégis egészen 1899-ig a helyén maradt. Az emlékművet 1899-ben a hűvösvölgyi kadétiskola kertjébe helyezték át azzal az indokkal, hogy helyén az egy évvel korábban elhunyt Erzsébet királynénak emelhessenek szobrot.<sup>26</sup>

Az áthelyezés lehetőséget kínált volna arra, hogy a kényes monumentum ügye megoldódjon. Ferenc József azonban ragaszkodott hozzá, hogy áthelyezésekor az emlékművet és az elesett császári katonák csontjait egyesítsék, és a szobor feliratát is kiegészítette: „A császár hálás elismeréssel 1899-ben megújította.” Ráadásul újraavatására 1899. augusztus 12-én, a világosi fegyverletétel 50. évfordulója előtt egy nappal került sor. A honvédek a császári himnusz hangjaira vonultak fel, ami ismét felkavarta a magyar nemzeti érzelmeket. Ahogy Czaga Viktória fogalmaz, az emlékműből ekkor lett síremlék, de ez nem jelentette a megbékélést.<sup>27</sup>

22 *Sinkó Katalin*: Ferenc József: a dinasztikus és a nemzeti reprezentáció versengése és dualizmusa. In: Császár és király, 1526–1918. Történelmi utazás. Ausztria és Magyarország. Kiállítás az Osztrák Nemzeti Könyvtár Disztermében 2001. március 8.–május 1. Katalógus. Szerk. Fazekas István–Ujváry Gábor. Collegium Hungaricum, Bécs, 2001. 19.

23 Pesti Napló 1852. júl. 14. 1.; *Czaga Viktória*: A Harcos Emlék – szoborsors Magyarországon. A Hentzi-emlékmű története. A Hadtörténeti Múzeum Értesítője 6. (2003) 92.

24 ÖStA Haus-, Hof- und Staatsarchiv (= HHStA), Hofarchive, Obersthofmeisteramt (= OMeA), Akten Hauptreihe rub. 65/1852, 840/1590. Távirat az udvari szállásmesteri hivataltól, Budáról a főudvarmesteri hivatalnak. Buda, [1852.] júl. 11.

25 Magyar Hírlap 1852. júl. 13. 1–2. Nemhivatalos rész.

26 1886. május 21-én Ludwig Jansky vezérőrnagy megkoszorúzta az emlékművet; az esetet komoly felháborodás és utcai tüntetés követte. Ferenc József a magyar közvélemény (és Tisza Kálmán) ellen nyilatkozott, Janskyt pedig áthelyezéssel hadosztályparancsnokká léptette elő. *Czaga V.*: i. m. (23. jz.) 79.; *Szabad Gy.*: i. m. (16. jz.) 1324.

27 *Czaga V.*: i. m. (23. jz.) 97.



*A temesvári, a gyulafehérvári  
és a segesvári emlékmű*

Három emlékmű esetében 1852-ben csupán az alapkőletételre került sor; az emlékművek 1853-ban készültek el, és ekkor zajlott felavatásuk is.

Az 1852-es császári körút keretében Ferenc József június 14-én érkezett a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság területére. Temesváron, a tartomány székhelyén a terület kormányzója, Johann Coronini-Cronberg gróf fogadta a császárt. Ferenc József három napot töltött a városban, ahol június 15-én ünnepélyesen elhelyezte egy emlékmű alapkövét. A majdani emlékmű a császári katonák vitézsége mellett meg kívánt emlékezni a lakosság ostrom alatti hűségéről is.<sup>28</sup>

Az alapkőben elhelyezett emlékirat szerint a császár hálás elismerését kívánta kifejezni hadseregének, hogy 107 napig hősiiesen védte Temesvár várát, és 1849. augusztus 9-én a nevezetes csatában – amely eldöntötte a magyar szabadságharc sorsát – felmentette az erődöt. Azok közül, akik a vár védelmében részt vettek, és az ünnepségen jelen voltak, többen jutalmat kaptak, majd Ferenc József megszemlélte a laktanyákat. Az előzetes program szerint ezután következett volna a Temesvár és Kisbecskerek közötti csatamező megtekintése, ez azonban elmaradt.<sup>29</sup>

A temesvári megemlékezés június 16-án zárult. Ezen a napon az udvari ebéden 27 olyan katonatiszt is jelen volt, akik Temesvár ostromakor a vár védelmében vettek részt. Ferenc József tiszteletükre és az elesettekre tósztot mondott.<sup>30</sup>

Az emlékművet 1853. január 18-án avatták fel a temesvári Dísz téren (*Paradeplatz*) a kormányzó, Coronini-Cronberg gróf jelenlétében, rajta a következő felirat szerepelt: „Franz Joseph der Erste den heldemüthigen Vertheidigern Temeswar’s im Jahre 1849.”<sup>31</sup>

Az emlékműnek több elnevezése is kialakult a többnemzetiségű lakosság körében. A németek elsősorban a Hűség emlékművét látták benne, a románok emellett a Győzelem emlékművéként is emlegették, a magyarok számára osztrák katonai emlékmű (ez a hivatalos elnevezés) vagy Rukavina-emlékmű<sup>32</sup> volt, illetve ráragadt a „szégyenszobor” elnevezés is, mivel sokszor megrongálták. Ennek oka elsősorban az volt, hogy a várost ostromló magyar honvédeket a talapzaton elhelyezett állati szörnyalakok jelképezték. Ezeket 1885-ben leszedték. 1918-ban a szobor főalakját lefejezték, melléalakjait eltávolították, majd 1936-ban az egész emlékművet áthelyezték egy temetőbe.<sup>33</sup>

28 Pesti Napló 1852. jún. 18. 1. Telegrafi tudósítások. Temesvár, jun. 14.; Pesti Napló jún. 19. 1. Telegrafi tudósítások. Temesvár, jun. 15.; Pesti Napló jún. 21. 1. Temesvár, jun. 14.

29 Pesti Napló 1852. jún. 21. 1. Temesvár, jun. 14.

30 Pesti Napló 1852. jún. 21. 1. Telegrafi tudósítások. Temesvár, jun. 16.

31 Fremden-Blatt 1853. jan. 23. 4. Neueste Post. Temesvar, 18. Jänner.

32 Georg Rukavina, császári tábornok, 1849-ben a temesvári vár parancsnokaként küzdött a magyar ostromlók ellen. 1849 októberében halt bele az ostrom idején kapott fertőzésbe.

33 2013-ban a város polgármestere tervbe vette a szobor visszahelyezését a városba. Milyen üzeneteket hordoz egy 19. században állított temesvári emlékmű? Heti Új Szó 2013. aug. 2. 1.

A gyulafehérvári emlékmű alapkövét ugyancsak a magyarországi körút során, 1852. július 23-án tette le a császár. Az emlékmű Ludwig Losenau császári ezredesre és katonáira emlékezett, akik a város melletti piski csatában estek el 1849-ben.<sup>34</sup> Ezzel Erdélyben is megkezdődött a szabadságharcra való császári emlékezés. Az emlékművet végül 1853. március 31-én állították fel, és ma is az eredeti helyén áll – felújítva.<sup>35</sup>

Az 1848–1849-es küzdelmek felelevenítése során természetesen a segítséget nyújtó orosz hatalomnak is kijárt a tiszteletadás. Az orosz katonák már 1849-ben is tettek ilyen irányú lépéseket. A szabadságharcban elesett császári és cári katonákra való emlékezésékként Gusztav Hrisztianovics Hasford orosz altábornagy utasítására a cári katonák 1849. október 24-én a Nagyszeben melletti Kápolna-hegyen emeltek egy piramist, amelynek felirata („Russia et Austria unita. MDCCCXLIX”) a győztes szövetségre utalt. A *Siebenbürger Bote* tudósítása szerint Hasford célja az volt, hogy az utókor emlékezzen az Ivan Fjodorovics Paszkievics és Alekszandr Nyikolajevics Lüdersz parancsnoksága alatt harcoló orosz hadsereg dicsőséges győzelmeire, illetve az osztrák hadsereg Julius Jacob von Haynau és Eduard Clam-Gallas vezetésével elért hadisikereire. Az emlékmű felállítása 1849 októberében anélkül ment végbe, hogy a cári parancsnok előzetesen egyeztetett volna az osztrák katonai hatóságokkal. Hasford a helyszínt úgy választotta ki, hogy annak a két szorosnak a metszéspontjában legyen, amelyeken az egyesült orosz–osztrák sereg bevonult Erdélybe.<sup>36</sup>

Ugyancsak 1849 őszén érkeztek az 1849. július 31-i segesvári csatában elesett Grigorij Jakovlevics Szkarjatyin vezérőrnagy, cári szárnysegéd fivérei Segesvárra, hogy – az osztrák katonai vezetés teljes támogatását élvezve – hazavigyék testvéruik maradványait. A holttestet ünnepélyes istentisztelet után emelték ki a sírból, s az eseményen jelen volt minden segesvári katonai és polgári előljáró a lakossággal együtt. Az egyik fivér ezután Marosvásárhely felé indult kíséretével, a másik fivér pedig tort tartott, amelyre hivatalosak voltak a polgári vezetés és az egyház képviselői, valamint a tisztek.<sup>37</sup> 1850. augusztus 4-én Szkarjatyin tiszteletére nagy tábori misét is tartottak, amelyen a városi magisztrátus és a különböző felekezetek képviselői mellett a lakosság nagy része is megjelent.<sup>38</sup>

34 Wiener Zeitung 1852. júl. 28. 2. Telegraphische Depesche, Hermannstadt, 23. Juli.

35 Fremden-Blatt 1853. ápr. 7. 1., ill. ld. a fotókat a koztérkép.hu oldalon: [https://www.kozterkep.hu/~20115/Losenau\\_emlekmu\\_Gyulafehervar\\_1853.html#](https://www.kozterkep.hu/~20115/Losenau_emlekmu_Gyulafehervar_1853.html#) (utolsó megtekintés: 2015. augusztus 21.).

36 Az emlékmű további sorsáról egyelőre nem rendelkezünk adatokkal. ÖStA HHStA Kabinettsarchiv, Geheimakten, Acta secreta, Nachlass Schwarzenberg Kt. 9. (alt 9), Fasz. I. Korrespondenz Fürst Schwarzenberg mit Ministern, Fasc. II. Korrespondenz des Minister-Praesidenten Fürsten Schwarzenberg mit den Generälen Radetzky, Jellasic, Wohlgemuth, Hammerstein, Mayerhofer, Fasz. III. Baron Wohlgemuth. Nr. 79. f. 74–76. Wohlgemuth Schwarzenbergnek. Nagyszeben, 1849. okt. 28.; Uo. Nr. 82. f. 83–86. Wohlgemuth Schwarzenbergnek. Nagyszeben, 1849. nov. 7.

37 Uo. Nr. 86. f. 101–102. Wohlgemuth Schwarzenbergnek. Nagyszeben, 1849. dec. 3.

38 Uo. Nr. 98. f. 214–215. Wohlgemuth Schwarzenbergnek. Nagyszeben, 1850. aug. 17. Ludwig Wohlgemuth altábornagy, Erdély katonai és polgári kormányzója szerint a helyi polgári közönség nagy szimpátiát mutatott a megemlékezés során.

Ezek után szinte kötelezőnek tűnhetett egy, az orosz cár és az elesett orosz katonák tiszteletére szolgáló emlékmű elkészítése. Az alapkövetételre 1852. július 31-én, vagyis az 1849-es segesvári csata évfordulóján került sor Segesváron. Az ünnepségre kivonultak a marosvásárhelyi hadtest csapatai, a vidék lakossága pedig a közeli magaslatokról szemlélte az eseményt.<sup>39</sup> Az alvó oroszánt ábrázoló, márványból készült szobrot 1853. szeptember 28-án avatták fel, a helyi lakosság az ellenség emlékművének tekintette. Ennek ellenére ma is áll.<sup>40</sup>

### *További megemlékezések*

Ferenc József 1852-ben magyarországi utazása során azon kívül, hogy egy 1849-es emlékművet felavatott, háromnak pedig letette az alapkövét, két olyan személy sírjához is ellátogatott, akik ugyancsak a császári házért haltak meg. Kálozon meglátogatta a templomot és gróf Zichy Eugen (Ödön, valójában Jenő) sírját, akit Görgei Artúr 1848. szeptember 30-án kivégeztetett Josip Jelačićhoz fűződő kapcsolata, vagyis árulása, vagy ahogyan a *Pesti Napló* fogalmazott 1852-ben: a császári ház iránti hűsége és ragaszkodása miatt.<sup>41</sup> Vácon pedig Christian Götz sírjánál emlékezett meg az uralkodó az érte 1849 áprilisában hősi halált halt császári tábornokról.<sup>42</sup>

Ferenc József ezen kívül több helyszínen is megszemlélte az 1849-es csaták, ütközetek helyszínét, valamint a várostromoknál használt védműveket, és természetesen megtekintette a Gellért-hegyen épülő, Pestet fenyegető erőd, a Citadella munkálatait is.<sup>43</sup>

A császári program által kiemelt momentumok másik oldalán természetszerűen magyar sikerek és veszteségek álltak, amelyekhez ugyancsak emlékhelyek, megemlékezések kapcsolódtak. A Hentzi-szobor elutasításának „visszajaként” a Buda ostromakor elesett magyar honvédekről minden év május 21-én megemlé-

39 *Pesti Napló* 1852. aug. 6. 1. Telegrafi tudósítások, Marosvásárhely, jul. 31. Az emlékmű felirata: „Gregor Jakovlevitsch Skariatin, dem heldenmüthigen kaiserlichen russischen Generalen, Flügeladjutanten des Kaisers und Chef des Generalstabes, am 31. Juli 1849 durch eine feindliche Kanonenkugel bei Schäßburg gefallen, als Denkmal dankbarer Anerkennung des gemeinschaftlichen Kampfes und Sieges der alliierten Heere und des freundschaftlichen Bundes der erhabenen Monarchen von Oesterreich und Rußland der k. k. siebenbürgische Armeecorps”. Az ellenkező oldalon ugyanez a szöveg szerepel oroszul. *Die Presse* 1853. okt. 6. 3. Tagesneuigkeiten.

40 *K[ápolnási] Zs[olt]*: Egy elfeledett emlékmű a panelházak dzsungelében. *Udvarhelyi Híradó* é. n. márc. 14–16. 10. <http://kronika.ro/flashnewspaper/data/8529/10.swf> (utolsó megtekintés: 2015. augusztus 21.). Érdekes módon a Szkarjatyin emlékére állított szoborhoz hasonlít a Szászsebesen 1909. március 14-én leleplezett, életnagyságú alvó oroszánt ábrázoló honvédemlékmű. *Murádin Jenő: A megsebzett szobor. Elpusztult vagy megsérült erdélyi magyar emlékművek repertórium.* *Kriterion*, Kolozsvár, 2008. 99., 167.

41 *Pesti Napló* 1852. júl. 1. 1. Szekszárd, jun. 27.

42 *Pesti Napló* 1852. júl. 9. 1.

43 HHStA Hofarchiv, OMeA, Hofzeremonieldepartment (= HZD), Zeremonialprotokolle Bd. 64. (1852) f. 53–56. Allerhöchstes Hoflager zu Ofen.

keztek a krisztinavárosi templomban, illetve a síroknál.<sup>44</sup> Az erdélyi magyarok pedig a segesvári oroszlánszobor helyett inkább a közeli, fehéregyházi emlékműhöz zárandokoltak.<sup>45</sup>

Az 1867-es kiegyezés után lehetőség nyílt arra, hogy a magyar honvédeknek is emlékműveket emeljenek. A legjelentősebb ezek közül a Honvéd-szobor, amelyet 1893-ban a budai Dísz téren állítottak fel,<sup>46</sup> nem messze a Hentzi-emlékműtől. 1893 és 1899 között tehát a két szobor egyszerre emlékeztetett a védőkre és az ostromlókra a budai Várban, ami mutatja, hogy 1848–1849 ambivalens emlékezete Ferenc József egész uralkodása alatt jellemző maradt.

### *Az 1852-es utazás üzenete*

Ferenc József trónra lépése utáni első hivatalos megjelenése a birodalom keleti tartományában lehetőséget kínált arra, hogy császárként mutakozzon be alattvalói előtt, kialakítsa és formálja saját uralkodói „imázsát”. Ebben a képben az uralkodó klasszikus jogai és kötelességei mellett Ferenc József fiatalsága, határozottsága, illetve egyeduralmi törekvései kaptak hangsúlyt. Ferenc Józsefet nem koronázták magyar királlyá, így az 1852-es úttal kvázi „birtokba vette” az „új Ausztria” keleti koronatarományait. A legitimitás formai hiányát azért sem vethették a szemére, mert az 1849-ben elásott magyar koronát ekkor még nem találták meg; a koronázás tehát nem is jöhetett szóba.

A Budára való ünnepélyes megérkezés rendje tükrözte a helyzetet és Ferenc József szemléletét: osztrák császárként érkezett Magyarországra, határátlépésekor a császári zászlót vonták fel a budai Várra, pozsonyi és komáromi elhaladásánál az osztrák „Néphimnusz” (*Gotterhalte*) játszották a kirendelt katonai zenekarok. A látogatás további részében is uralkodó maradt a császári szimbolika, a zászlók elhelyezésének szigorú rendje a dinasztia fekete-sárga lobogóját helyezte középpontba.<sup>47</sup>

A bejárt területet tekintve szembeűnő, hogy Ferenc József nem a szokásos útvonalat követte. Elődei közül senki sem látogatott el annyi településre, mint ő. Albrecht főherceg leveleiből kiderül, hogy a bécsi udvar célja egyértelműen az volt, hogy a lakosság minél nagyobb tömegét elérjék, a lakosságot a fiatal császár és kormányzata, illetve az új államigazgatási rendszer felé hajlítsák. A június 11-e és július 10-e közé tervezett kisebb körutak alkalmazkodtak az ország földrajzi ta-

44 *Czaga V.*: i. m. (23. jz.) 94.

45 *K[ápolnási] Zs.*: i. m. (40. jz.) 10.

46 *Czaga V.*: i. m. (23. jz.) 95.

47 A zászlók rendjéről a császár magyarországi látogatásának előkészületeivel párhuzamosan készült egy tervezet, amelyről Bach tájékoztatta a budai kormányzóságot is. A tervezet lényege az volt, hogy a nemzeti színeket az osztrák ház színei váltsák fel. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest; = MNL-OL), Abszolútizmuskori Levéltár, K. k. Militär- und Civil-Gouvernement für Ungarn, Militär Section (D 41) 3. d. 4. tétel Császári ház magyarországi utazása 1852. 1852:2101. f. 35., 41. Alexander Bach belügyminiszter leirata Jacob von Parrot altábornagynak. Bécs, 1852. máj. 28.

goltságához, részben pedig követték a kerületi beosztást is, vagyis szimbolikusan jóváhagyták az ország kerületekre való felosztását.

A Magyar Királyság (és Erdély) közjogi, kormányzati és területi átstrukturálása mellett az utazás során az is nagy hangsúlyt kapott, hogy Ferenc József 1849-ben fegyverrel hódította meg Magyarországot. A katonai alakulatok parádéi elődei látogatásai során is jelentős szerepet játszottak, azonban az 1852-es utat a hadseregnek a korábbiaknál jóval nagyobb mértékű megjelenése jellemezte. A harciaságot sugárzó készültséget indokoltá is tehetette, hogy a hatóságok tartottak egy esetleges merénylettől, ugyanakkor a katonaság reprezentációja, illetve a militáns szemlélet a ceremóniákban is nagy szerepet kapott. Ferenc József közvetlenül megérkezése után a Lánchíd pesti hídfőjénél lóháton fogadta az ott felállított katonák tisztelgését, majd egy rövid misét követően szemlét tartott a Vérmezőre kivonult csapatok felett – lakosztályát is csak ezután foglalta el.<sup>48</sup> Ez az eseménysor – bevonulás lóháton, katonai szemle, hadgyakorlat – az utazás legtöbb állomásán hasonlóképpen zajlott le. A 22 éves császár kiélhette és ki is élte a katonaság iránti rajongását, amely gyerekkora óta jellemző volt rá.

Ugyanakkor – elődeihez hasonlóan – Ferenc József élt a kegyelmezés jogával is magyarországi látogatása során, a sajtó pedig folyamatosan tudósított erről. A kegyelmezések főként a szabadságharcban részt vevő honvédeket érintették, azonban csupán egyedi esetekről volt szó, amelyek a császár által éppen meglátogatott városban, községben jó visszhangot kelthettek. Az érintett személyek és családok számára természetesen mindez megkönnyebbülést jelentett, azonban a lakosság egészének hangulatát csak pillanatnyilag javíthatta. A teljes körű amnesztia nem valósult meg, pedig a közvélemény a császári látogatás kapcsán erre számított.<sup>49</sup>

Ferenc József utazása során az az üzenet vált leginkább hangsúlyossá, hogy a császár katonai erővel hódította vissza ezeket a tartományokat a forradalmi erőktől. Az emlékművek és megemlékezések mellett jelentős szerepet játszottak egyes 1849-es események is, amelyeknek évfordulójáról egyrészt a császár személyes jelenlétében emlékeztek meg, másrészt az utazás programjának kialakítása emlékeztetett rájuk. Ferenc József június 5-i megérkezése például pontosan arra a napra esett, amelyiken három évvel korábban Kossuth, illetve a magyar kormány bevonult a visszafoglalt Pest-Budára. Az utazás korábbi programja szerint a Hentzi-emlékmű felavatása a budai Vár elestének (május 21.) évfordulóján történt volna, azonban Bécsben végül – érthető okból – a visszafoglalás (július 11.) évfordulója mellett döntöttek.<sup>50</sup> A segesvári szobor alapkövetétele a csata napján ment végbe, azonban a temesvári ünnepséget nem a győztes csata évfordulójára (augusztus 9.)

48 HHStA Hofarchiv, OMeA, HZD, Zeremonialprotokolle Bd. 64. (1852) f. 49–51. Allerhöchstes Hoflager zu Ofen.

49 *Berzeviczy A.*: i. m. (9. jz.) I. 305.

50 MNL-OL D 41 3. d. 4. tétel 1852:118. f. 11. Grünne gróf Albrecht főhercegnek. Bécs, 1852. ápr. 12. Ugyanakkor az is érdekes, hogy 1849. május 21-én történt Ferenc József és Miklós cár varsói találkozója, az orosz beavatkozás megpecsételése, amelyre a fiatal császár bizonyosan nem emlékezett szívesen.

időzítették; valószínűleg a körutazás menetrendjét nem lehetett ennek megfelelően összeállítani. A gyulafehérvári emlékmű esetében a dátum nem is játszhatott volna szerepet, hiszen a piski csata 1849. február 9-én zajlott.

Ferenc József 1852. augusztus 14-én hagyta el a Magyar Királyságot, mivel az utazás programja egy napot csúszott. A tervek szerint a császári látogatás utolsó napja tehát augusztus 13. volt. A magyarországi út programjában közvetlenül nem jelent meg a világosi fegyverletételre való emlékezés, azonban a több hónapos utazás lezárása, Ferenc József Magyarországról való távozása alkalmából veretett emlékérem hátoldalán dátumként sokatmondóan *1852. augusztus 13.* szerepelt.<sup>51</sup>

### Záró gondolatok

A császár bizonyára tisztában volt azzal, hogy az alapos előkészületeknek köszönhetően 1852 nyarán a magyarországi állapotoknak csak a „mázát” láthatta, a hivatalnokok gondos munkájából kifolyólag főként éljenzéssel fogadta őt a lakosság. Az államigazgatás új rendszerét ekkor építették ki, láthatólag jól is működött, hiszen a császári körút folyamán atrocitásra nem került sor. A lakosság hangulata ugyan nem volt ideális, de megvolt rá a remény, hogy idővel ez is megváltozik, és Magyarországon is sikerül konszolidálni a Bach-rendszert.

A sikeres magyarországi politikához szükség lett volna a megbékélés gesztusaira. A Felix Schwarzenberg miniszterelnök által kijelölt irányvonal, a nagy német egység megvalósítása feltételezte Magyarország megtartását a birodalomban, vagyis a magyarok mielőbbi megbékítését. Ennek a szándéknak azonban nem találjuk nyomát az 1852-es utazás során érvényesülő császári reprezentációban, illetve propagandában. Igaz, 1851 nyarától Schwarzenberg egyre inkább kiszorult a bécsi kormányzathoz. Ezzel párhuzamosan megerősödött a konzervatív és abszolutista irányvonalat képviselő Kübeck báró befolyása. Az új irány Ferenc József számára is testhezállóbb volt: az 1851-es szilveszteri pátenssel a fiatal császár egyértelműen a nyílt abszolutizmus mellett tette le a voksát. Schwarzenberg 1852 áprilisában meghalt, miniszterei közül pedig többen kiléptek a bécsi kormányból.

Az 1852-es magyarországi körút kiindulási pont lehetett volna a megbékélés felé, azonban az ezt segítő gesztusok helyett a császári út inkább az 1848–1849-es eseményeket idézte fel, ezzel is elnyújtva a trauma hatását mindkét oldalon.

51 Pesti Napló 1852. aug. 3. 2. Vegyes hírek és események.

---

ORSOLYA MANHERCZ  
RE-ACTING THE TRAUMA OF 1848–1849 DURING  
THE IMPERIAL VISIT OF 1852

The evocation of the Hungarian revolution and fight for independence of 1848–1849 was given great emphasis when Austrian emperor (and Hungarian king) Francis Joseph visited Hungary in 1852. The erections of memorials – such as the inauguration of the Heintz statue –, as well as the visits made to battlefields and fortresses, were a clear indication of the fact that the emperor and the government could not easily liberate themselves from the memory of what had happened a few years before.

On the other side of the events emphasised by the imperial program there were as a matter of fact Hungarian successes and losses, to which memorial places and commemorations were likewise connected. The ambivalence caused by the contrasting emotions evoked by the revolution and the consequent events could hardly be dissolved. Indeed, this ambivalence remained a constant trait of the long reign of Francis Joseph.

Apparently, the journey of 1852 proved that the new administrative system was a success, as no atrocities took place during the imperial visit. Although the public feeling was far from ideal, it was hoped that this would also change with the passing of time, and the Bach regime would be consolidated in Hungary as well.

Yet a successful policy in Hungary was conditional upon at least some gestures of reconciliation. The course of policy advocated by prime minister Felix Schwarzenberg, based on the idea of the greater German unity, counted with the keeping of Hungary within the Empire, and thus aimed at the pacification of the Hungarians as soon as possible. However, no trace of this intention can be found in the imperial representation and propaganda which manifested themselves in the emperor's journey of 1852.

## CONTENTS

### STUDIES

Boglárka Weisz: Who Was the First Treasurer? The History of the Treasurer's Office in the 14th-Century	527
Veronika Tóth-Barbalics: The Presidents and Vice-presidents of the Upper House during the Dual Monarchy (1867–1918)	541
Barna Ábrahám: Slovak Press and Government Press Policy in the Years of the Great War	565
Zsuzsanna Varga: Land Reforms in Central and Eastern Europe after World War II	583

### WORKSHOP

Dániel Bácsatyai: Legal Education, Historiography and Chancellery in 14th-Century Hungary	607
András Vadas: Questions of the Terminology and Meaning of the Term <i>locus molendini</i> in the Middle Ages	619
Orsolya Manhercz: Re-acting the Trauma of 1848–1849 during the Imperial Visit of 1852	649

<b>REVIEW ARTICLE</b>	663
-----------------------	-----

<b>OEUVRE</b>	671
---------------	-----

---

## E számunk szerzői

ÁBRAHÁM BARNÁ PhD, tud. munkatárs (MTA BTK TTI) • BÁCSATYAI DÁNIEL PhD-jelölt (Pázmány Péter Katolikus Egyetem) • KRÁSZ LILLA PhD, egy. adjunktus (ELTE) • MANHERCZ ORSOLYA PhD, egy. adjunktus (ELTE) • TÓTH-BARBALICS VERONIKA főosztályvezető (Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár) • VADAS ANDRÁS PhD, egy. tanársegéd (ELTE), PhD-jelölt (Közép-európai Egyetem) • VAJNÁGI MÁRTA PhD, egy. adjunktus (ELTE) • VARGA ZSUZSANNA, az MTA doktora, egy. docens (ELTE) • WEISZ BOGLÁRKA PhD, tud. főmunkatárs (MTA BTK TTI)

MTA BTK TTI = Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont  
Történettudományi Intézet

ELTE = Eötvös Loránd Tudományegyetem

Folyóiratunk közlési szabályzata a [www.tti.btk.mta.hu](http://www.tti.btk.mta.hu) honlapon olvasható